

6. Мареев В.И. Культурологический подход в аспекте развития современного образования [Электронный ресурс] / В.И. Мареев, Н.К. Карпова, Е.С. Щипанкина. – Режим доступа : <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru>.

7. Сосновская И.В. Литературное развитие учащихся 5-8 классов в процессе анализа художественного произведения : дисс. на соискание науч. степени доктора пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (по областям и уровням образования)» / И.В. Сосновская. – М., 2005. – 510 с.

*Стаття рекомендована до друку
доктором пед. наук, професором кафедри української літератури
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
Куцєвал О.М.*

Стаття надійшла до редакції 19 червня 2014 року

УДК 83 145.13

*Лариса Варзацька
(м. Київ, Україна)*

ЗАГАЛЬНОНАВЧАЛЬНІ ВМІННЯ ЯК ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ КОМПЕТЕНТІСНОЇ МОВНОЇ ОСВІТИ (5-7 класи)

У статті з'ясовано дидактичні, розвивальні, виховні можливості загальнонавчальних умінь у процесі формування особистісної структури пізнавальної і мовленнєвої діяльності учнів як важливої передумови утвердження їхньої активної життєвої позиції, самопізнання, саморозвитку, досягнення ними ідеалів добра, краси, істини, любові до рідної і загальнолюдської культури. Автор робить висновок про те, що здобуті на уроках української мови і мовлення загальнонавчальні вміння стають для них засобом і умовою розвитку сприймання, мислення, уяви, емоційно-вольової сфери, здібностей тощо.

Ключові слова: системні мовні та мовленнєві зв'язки, опорні вміння, основні види загальнонавчальних умінь, змістоутворювальні мотиви, комплексні вправи, методи і форми інтерактивного навчання, метод проектів, ключові компетенції.

В статті в'яснено дидактичні, розвиваючі, виховні можливості загальнонавчальних умінь у процесі формування особистісної структури пізнавальної і мовленнєвої діяльності учнів як важливої передумови утвердження їхньої активної життєвої позиції, самопізнання, саморозвитку, досягнення ними ідеалів добра, краси, істини, любові до рідної і загальнолюдської культури. Автор робить висновок про те, що здобуті на уроках української мови і мовлення загальнонавчальні вміння стають для них засобом і умовою розвитку сприймання, мислення, уяви, емоційно-вольової сфери, здібностей тощо.

Ключевые слова: системные языковые и речевые связи, опорные умения, основные виды общеучебных умений, смыслообразовательные мотивы, комплексные упражнения, методы и формы интерактивного обучения, метод проектов, ключевые компетенции.

The article clears up didactic, developing, educative possibilities of general educational abilities in the process of personality's structure development in students' cognitive and communicative activity as an important pre-condition of their active vital position, self-knowledge, self-development, their understanding of ideals of good, beauty, truth, love, to the native and common all mankind culture. An author comes to conclusion that general educative abilities are obtained at the lessons of Ukrainian and become a mean and condition of development of perception, thought, imagination, emotionally determined spheres, capabilities and other skills.

Key words: systematic linguistic and speech connections, supporting abilities, basic types of general educational abilities, main arts of general educative abilities, content building reasons, complex exercises, methods and forms of interactive education, project method, key competence.

Реалізація компетентнісного підходу до навчання, виховання і розвитку учнівської молоді набуває особливої актуальності, що зумовлюється типовою для сучасної школи ситуацією: учні здатні опанувати теоретичні знання, але не зовсім готові за допомогою цих знань розв'язувати конкретні життєві завдання.

У працях українських (Г. Васьківська, І. Гудзик, В. Паламарчук, В. Редько, О. Савченко, Л. Скуратівський) та російських (В. Краєвський, Н. Свирина, А. Хуторської) учених з'ясовано

метапредметну (надпредметну або допредметну) сутність ключових компетенцій, які виходять за межі окремих предметів і лише конкретизуються у програмі й навчальному матеріалі як їх метапредметні елементи. Компетентнісний підхід О. Савченко характеризує як *результативно-діяльнишу освіту*. У працях Н. Свириної для означеного типу навчання вживається термін *системно-діяльниша освіта*. Компетентнісний і особистісно зорієнтований підходи для досягнення освітніх цілей інтегруються, у результаті чого особистісно зорієнтоване навчання стає ефективним засобом реалізації компетентнісної системно-діяльнишої освіти.

Мета статті – з'ясувати дидактичні, розвивальні, виховні можливості загальнонавчальних умінь для формування особистісної структури пізнавальної і мовленнєвої діяльності учнів у системі компетентнісної системно-діяльнишої мовної освіти.

Метою компетентнісного навчання української мови і мовлення є формування мовної особистості – людини, яка засвоїла скарби рідної мови, має мовленнєві вміння, навички, дбає про красу і вдосконалення власного мовлення, сповідує ідеали національної та загальнолюдської культури; вміє працювати у групі, колективі, здатна виконувати різні соціальні ролі, вміє представити себе, групу, сформулювати запитання, дискутувати.

Для досягнення означених цілей компетентнісна мовна освіта дає можливість учневі самому здобувати знання: знання не передаються у готовому вигляді, школяр їх здобуває, конструє, генерує у власній діяльності, тобто він стає активним співтворцем навчально-виховного процесу. Кожен учень в означеній парадигмі (на противагу традиційній) виступає індивідуальністю, яка має генетично закладену сутність і відповідну програму розвитку. У всіх дітей різні здібності, інтереси, можливості, й учитель має допомогти кожному не лише опанувати навчальний предмет, а й реалізувати власний потенціал.

Оптимальні умови для особистісної самореалізації учнів створюються конструюванням технології, зорієнтованої на їхню продуктивну діяльність та організацією розвивального середовища, у якому здійснюється навчання. Пропонуємо технологію компетентнісного системно-діяльнишого навчання, що програмує опанування мовних знань способом розв'язання мовленнєвих завдань. Ґрунтується вона на сукупності наукових даних про рідне слово як засіб прилучення учня до духовної культури народу (І. Огієнко, О. Потєбня, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський).

Зміст дослідного учіння у пропонованій технології реалізується системою *комплексних вправ та проектної діяльності*. Визначальними способами розвивальної допомоги слугують інтерактивні методи і форми навчання.

Технологія навчання рідної мови способом розв'язання мовленнєвих завдань орієнтує учня на опанування метапредметних загальнонавчальних умінь (універсальних навчальних дій) як необхідного інструментарію пізнання і розвитку словесної творчості. З огляду на власні наукові дані та результати досліджень Л. Скуратівського, А. Хуторського виділяємо чотири основні види загальнонавчальних умінь: етико-естетичні; загальнопізнавальні; комунікативні; організаційно-діяльнісні.

Етико-естетичні загальнонавчальні вміння спрямовані на формування важливих загальнонавчальних досягнень, а саме: учень помічає й цінує красу в мовних і природних явищах, творах мистецтва, у вчинках людей і результатах їхньої діяльності; він спроможний критично оцінити відповідність своїх учинків відносно загальнолюдських моральних норм, усунути помічені невідповідності; поставити себе на місце іншої людини; прощати образи знайомим і незнайомим людям, усвідомлюючи їхню недосконалість; має сформоване переконання, що творити добро словом і ділом – обов'язок кожної людини.

Щоб учень опанував усю сукупність етико-естетичних умінь, потрібно створювати на уроці особистісно зорієнтовані ситуації, які стануть для нього способом розвивальної допомоги, розвивальним середовищем.

Ситуація природного самовираження й активного спілкування, атмосфера свободи учіння виникає тоді, коли вчитель і учні досягли взаєморозуміння, переживають радість спільної праці. Духовна єдність народжується там, де педагог стає однодумцем, другом дитини, бачить у ній людину, яка вступає у світ пізнання, творчості, де вчитель вміє відчувати духовний світ школяра, його бачення світу. Спільне почуття радості, доброзичливості, подив перед красою, добром – величезна духовна сила, що об'єднує дітей, пробуджує інтерес навіть у байдужих. Важливо при цьому, аби кожен учень не тільки відчував радість, а й творив її, вносив частку власної творчості в життя колективу.

Дослідники гуманістичної психології встановили істотну ознаку творчих здібностей та визначальну умову їх розвитку. Окрім опанування системи знань, умінь і навичок та оволодіння теоретичним мисленням – це досягнення особистістю найвищих духовних цінностей – істини, добра, краси. Самоактуалізація, творча активність обдарованих дітей можуть не розвинути через егокомплекси, невротичні переживання, негативні моральні риси, почуття елітарності, гордощі, заздрість, честолюбство у ставленні до інших. Розумово обдаровані діти, яким властиві негативні риси (за даними досліджень К. Роджерса, Л. Мар'яненко), не мають розвиненої інтуїції, внутрішнього голосу совісті, які є основою розвитку креативних умінь.

Сталий інтерес до пізнання та словесної творчості можна прищепити дітям лише за умови, якщо допомогти дитині пізнати себе, свої нахили, подолати окремі вади власного сприймання, уяви, пам'яті, мислення, переступити скутість, замкненість, самозакоханість, егоїзм. Як переконливо доводить А. Маслоу, кожен має навчитися реально сприймати світ і себе в цьому світі. Це означає:

- подолати неадекватні уявлення стосовно себе і реальності;
- набути стану впокорованості і вміння впокороватися;
- виявити, що є поганого в собі й викоринити його.

Досягнення особистістю ідентичності з собою є основною умовою душевного здоров'я, виходу на духовний рівень саморегуляції, творчого самовираження, самоактуалізації. Спокійне середовище цілеспрямованої праці, стан душевної рівноваги, впевненість у своїх силах, віра в можливість подолати труднощі мають панувати у класі. Особливо згубні для дитячого колективу хвороблива гонитва за високими балами, болісне сприймання середніх показників у навчанні.

Учитель має знайти для учнів предмет спільних переживань, захопити їх темою уроку, пробудити і підтримувати творчу реакцію та пізнавальний інтерес. Тоді клас відчуватиме себе єдиним творчим колективом. Для кожного будуть зрозумілі власна роль у процесі пошуку, зв'язок з однокласниками, розвивальна допомога вчителя. За таких умов виконання вправи перестане бути для учнів тільки формальним завданням – воно знаходить відгук і опору в їхніх переживаннях, стає для них внутрішньопринятим, особистісно значущим. Захоплені спільним пошуком, радістю пізнання школярі діляться з педагогом почуттями, враженнями. У процесі обміну думками вони вчаться відгукуватися на життя, включатися в нього. Пізнання рідної мови стає для них засобом самовираження. Зовнішні мотиви (прагнення одержати високу оцінку, похвалу тощо) переростають у внутрішні змістоутворювальні, які безпосередньо пов'язані з пізнавальною діяльністю і визначають її розвивальну сутність.

Тож створена у класі атмосфера живого спілкування, радості пізнання, переростає в ситуацію природного самовираження, саморозвитку особистості. Такий тип педагогічних ситуацій у працях відомого вченого В. Серикова схарактеризовано як *особистісно зорієнтований*. За їх основу взято теорію особистості Л. Рубінштейна. Це *перший тип* особистісно зорієнтованих ситуацій. Вони проєктують мотиваційну залученість у діяльність, що досягається створеною на уроці атмосферою самовираження, самопізнання, саморозвитку. Мета використати їх – забезпечити кожному учневі оптимальні умови для досягнення такого рівня психічного розвитку, аби він свідомо керував власною поведінкою і діяльністю, займав певну позицію.

Другий тип особистісно зорієнтованих ситуацій характеризується змістовим аспектом пізнання і словесної творчості. Він знаходить вираження у системі відкритих завдань, які не можна виконати на репродуктивному рівні – у разі, коли немає правил, однозначних істин, простих розв'язків. Учень сам має відшукати суперечність, з'ясувати проблему, знайти причину. Наприклад, створюються педагогічні ситуації, коли потрібно подумати про себе, осмислити власні цінності, побудувати модель своєї поведінки, критично оцінити факти. Саме у процесі такої діяльності постають умови для інтенсивного розвитку креативних якостей учнів і формується їхній суб'єктивний досвід.

В. Сериков обґрунтовує три основні характеристики особистісно зорієнтованих ситуацій: життєвість конфлікту, діалогічність, взаємодія її учасників. Дуже важливо, щоб створена система ситуацій зачіпала струни душі учня, який увійшов у світ вільного учіння, – тоді він зможе свідомо керувати власною поведінкою й діяльністю, прагнучиме повсякчас збагачувати суб'єктивний досвід.

Отже, система особистісно зорієнтованих ситуацій створює сприятливі соціально-психологічні умови для підвищення творчого потенціалу, а саме: можливість обмінюватися думками, переживати й водночас усвідомлювати надзвичайні враження; досягати особливого стану – «мережі ініціатив», тобто творчої активності (за М. Холодною).

З-поміж загальнопізнавальних умінь вирізняють *когнітивні та креативні*.

Опанувавши когнітивні вміння, учень самостійно аналізує мовні й позамовні поняття, явища, закономірності, порівнює, систематизує їх, узагальнює, конкретизує, установлює внутрішньопредметні (внутрішньопоняттєві, скажімо, означення, відокремлене означення, підрядне означальне речення; зовнішньо поняттєві, наприклад: змінені форми слова, спільнокореневі, синоніми) та міжпредметні зв'язки; робить висновки на основі спостережень, виділяє основне з-поміж другорядного, моделює мовні й позамовні поняття, явища, закономірності, розуміє будову предмета.

Набувши творчих (креативних) умінь, учень уявляє словесно описані предмети і явища, фантазує на основі сприйнятого самостійно; прогнозує подальший розвиток певних явищ, подій; переносить уже засвоєні знання й уміння в нову ситуацію; помічає і формулює проблеми у процесі навчання і життєтворчості, робить припущення щодо способу розв'язання певної проблеми, добирає переконливі аргументи для доведення; спростовує хибні припущення і твердження.

Оволодіння загальнопізнавальними вміннями забезпечують дві взаємопов'язані підсистеми змісту компетентнісної мовної освіти: *проектна діяльність* та *комплексні вправи*.

Перша, *проектна діяльність*, слугує визначальним засобом мотиваційного введення учнів у пізнання і словесну творчість, формування їхніх інтересів, креативних умінь, виконання ними соціальних ролей, здобуття суб'єктного досвіду. Методом проектів розвиваємо здатність учня ставити й розв'язувати проблемні питання та завдання на рівні внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків, міжпредметної інтеграції, – завдяки цьому він досягає будову предмета, осмислює своєрідність української мови.

Друга підсистема організованого пізнання на суб'єкт-суб'єктних стосунках – *комплексні вправи* за мірою допомоги, рівнем творчості, способом інтегрування видів діяльності, які презентують емоційно-образний та логіко-поняттєвий компоненти змісту технології. Використовуючи їх, досягаємо оптимального співвідношення когнітивної та афективної (емоційно-вольової) сфер особистості як двох взаємопов'язаних форм відображення об'єктивного світу, забезпечуємо гармонізацію педагогічних впливів. Відтак створюються оптимальні умови для зіставлення суб'єктного досвіду, що його здобув учень у процесі проектної діяльності, з освітніми продуктами своїх однокласників, історико-культурними аналогами людства в певній сфері, тобто умови для створення *сукупного освітнього продукту*. Під час такої продуктивної діяльності учень має змогу вибирати освітні цілі, відкриті завдання, індивідуальну освітню траєкторію, темпи, методи і форми навчання, систему контролю й оцінки своїх результатів, – таким чином він прогресує в оволодінні метапредметними загальнонавчальними вміннями – когнітивними і креативними.

Особливо істотний вплив на творчу самореалізацію учня справляє метод узагальнених предметних структур і узагальнених способів діяльності (метод укрупнених дидактичних одиниць), на засадах якого ґрунтуються комплексні вправи. Визначаємо таку послідовність їх у навчально-виховному процесі, яка спонукає учня засвоювати програмовий матеріал через установлення системних мовних зв'язків між мовними поняттями (фонетичними, лексичними, граматичними, словотворчими), що дає йому змогу осмислити сутність мовних знань і закономірність функціонування їх у процесі спілкування.

Виходячи з ієрархії мовних знань, з'ясовуємо базисний компонент програмового матеріалу – опорні вміння, які слугують фундаментом для засвоєння інших знань. Виділяємо чотири групи опорних умінь з огляду на їхні дидактичні й розвивальні функції (див. таблицю).

Таблиця

Опорні вміння як засіб формування пізнавальної та мовленнєвої діяльності

Типи опорних умінь та їхні дидактичні цілі	Розвивальна сутність опорних знань, умінь і навичок
<p><i>Перший:</i> сприймати, відтворювати, будувати текст, а саме: уміння орієнтуватися в умовах спілкування, осмислювати задум висловлювання, виділяти частини висловлювання та поєднувати їх, знаходити комунікативно доцільні мовні засоби та вдосконалювати текст за змістом, будовою й мовним оформленням</p>	<p>Розвиток випереджувального синтезу в межах тексту</p>

<i>Другий:</i> співвідносити вимову і написання слова	Вироблення чітких орієнтирів правильного написання слова: а) пишемо так, як вимовляємо; б) користуємося правилом у разі розбіжності у вимові й написанні.
<i>Третій:</i> розрізняти лексичне значення слів конкретного й абстрактного змісту	Виступають мовним унаочненням: а) під час засвоєння відомостей про частини мови, будову слова, речення, число іменників, власні й загальні назви та ін.; б) у процесі оволодіння правилами вживання великої літери в іменників; префіксів <i>пре-</i> , <i>при-</i> ; частки <i>не</i> ; в) для збагачення словника; г) з метою вироблення вміння вичленовувати ознаки спостережуваного, знаходити спільні й відмінні, видородові, істотні/неістотні ознаки, класифікувати їх, встановлювати причиново-наслідкові залежності.
<i>Четвертий:</i> установлювати зв'язки слів у реченні	Є засобом мовного унаочнення для: а) розуміння роду іменників, числа прикметників, займенників, дієслів; відмінків іменників, прикметників, особи дієслів, членів речення; б) правопису прийменників, займенників, сполучників, часток, прислівників; в) удосконалення граматичної будови мовлення учнів (уміння висловлювати думку поширеними реченнями); г) розвитку випереджувального синтезу в межах речення, розширення обсягу оперативної пам'яті.

Послідовне використання опорних умінь під час дослідного учіння є визначальним засобом структурування навчального матеріалу з мови і мовлення. За такої організації пізнання учні одночасно опановують блоки знань, що стосуються:

- взаємопов'язаних та зовні схожих явищ (це частини мови, часи дієслова, типи текстів);
- протилежних і співвідносних понять і явищ (наприклад, звук і буква, синоніми і антоніми);
- видових понять на основі загальних (скажімо, поняття про частини мови є базовим для засвоєння знань про змінювання їх);
- відомостей про міжрівневі мовні зв'язки (наприклад, змінені форми слова і спільнокореневі слова, синоніми) та внутрішньопоняттєві зв'язки (наприклад, просте речення з однорідними членами та складносурядні речення).

Для формування загальнопізнавальних умінь у процесі дослідного учіння пропонуємо два типи комплексних вправ і завдань, зорієнтованих на порівняння, перекоструювання здобутих знань.

Перший тип – установлення внутрішньопоняттєвих зв'язків, як-от:

- внутрішньопоняттєві зв'язки стосовно розділу «Синтаксису» учні простежують на прикладі зіставлення а) складносурядного речення і простого, ускладненого однорідними присудками; б) означення узгодженого і неузгодженого, прикладки, відокремленого означення, підрядного означального речення.

Другий тип – установлення зовнішньопоняттєвих зв'язків. Це можуть бути:

- змінені форми слова, спільнокореневі слова, синоніми;
- синоніми, антоніми, спільнокореневі зв'язки слова.

Послідовно використовуючи означені типи комплексних вправ і завдань, досягаємо розуміння учнями будови предмета, завдяки чому вони опановують загальнопізнавальні вміння і набувають здатності включатися в навчально-виховний процес як його активні співтворці.

Під час формування узагальнених способів зв'язного мовлення (інформаційно-змістових, структурно-композиційних, лексико- і граматико-стилістичних) у фокусі уваги педагога має бути послідовне використання соціокультурних, розвивальних, виховних, дидактичних можливостей тексту. Доцільними в цьому разі є завдання конструктивно-творчого, творчого змісту; аналітико-синтетичні, синтетичні, зокрема:

- усунення наявних пропусків у тексті або зайвого, що не відповідає темі висловлювання;
- спостереження за вираженням тієї ж думки в тематично близьких текстах певного типу і стилю; редагування відповідних висловлювань;
- виділення в тексті слів, словосполучень, речень, найважливіших для вираженої думки, побудова власних висловлювань за опорними словами, словосполученнями;
- стилістичне спостереження, стилістичне дослідження, редагування.

Виконуючи поставлені завдання з розвитку мовних і мовленнєвих умінь, учні мають можливість спиратися на унаочнення трьох видів: конкретне (текстово-ілюстративне і текстово-діяльнісне); абстрактне (схеми, таблиці з різними рівнями узагальнення, побудовані за методом типових структур); символічне.

У процесі організованої таким чином продуктивної діяльності учні знаходять спільне і відмінне, взаємоперетворюють поняття, переносять знання і способи діяльності у змінені ситуації, в результаті чого удосконалюються їхні когнітивні і креативні загальнопізнавальні вміння, які є неодмінним складником формування особистісної структури пізнання і словесної творчості.

Третій вид загальнонавчальних умінь – комунікативні. Набувши їх, учень уміло використовує мовні й мовленнєві знання, демонструє навички, здатний толерантно, на гуманних основах взаємодіяти з іншою людиною, спроможний взаємодіяти не лише з окремими особами, а й з групами, колективами, а також із самим собою (рефлексивно).

Формування означених комунікативних умінь здійснюється на основі змісту технології – проектної діяльності й комплексних вправ за допомогою інтерактивних методів і форм навчання як визначального способу розвивальної допомоги. Ефективне застосування інтерактивного навчання зумовлюється доцільним поєднанням колективної, парної, групової, індивідуальної діяльності на всіх етапах навчально-виховного процесу – мотивації, цілевизначення, планування, опрацювання навчального матеріалу та рефлексивно-оцінювальному.

Четвертий вид загальнонавчальних умінь – організаційно-діяльнісні. Оволодівши ними, учень самостійно усвідомлює і визначає мету та мотиви власної пізнавальної діяльності й життєтворчості; планує діяльність для досягнення поставленої мети, розподіляючи її на етапи; виконує намальований план за допомогою дібраних методів і прийомів; оцінює проміжні й кінцеві результати пізнавальної діяльності, вносячи відповідні корективи, включається в рефлексивну діяльність.

Результативність формування цих загальнонавчальних умінь досягається визначальним методичним підходом – розглядом усієї сукупності оргдіяльнісних умінь (цілевизначення, планування діяльності, організація власного уміння; оцінка, самооцінка, рефлексія) у процесі опанування етико-естетичних, загальнопізнавальних, комунікативних умінь – у тісному взаємозв'язку і взаємозумовленості їх.

Покажемо застосування цього методичного підходу, подавши фрагмент уроку в 7-му класі.

Вправа. Розрізнення спільнокореневих слів і змінених слів (іменників, прикметників, дієслів).

Робота у групах. Прочитайте фрагмент із літопису «Повість минулих літ», виділіть найвагоміші для вираження думки слова. Використовуючи ці слова, сформулюйте заголовки до тексту, які співвідносяться: 1) з темою; 2) з основною думкою твору. Запишіть їх, обґрунтуйте правильність виконаного завдання.

Любив Ярослав книги, читав їх часто і вдень, і вночі. І зібрав скорописців багато, і переклали вони з грецького на слов'янське письмо. Написали книг вони велику силу. Ними навчаються віруючі люди і тішаються плодами глибокої мудрості. Начебто один хтось зорав, а другий посіяв, а інші жнуть і споживають багату поживу, – так і тут: батько всього цього Володимир, він землю зорав і розпушив, тобто просвітив християнством. А син же його Ярослав засіяв книжними словами, а ми тепер пожинаємо, приємлемо серцем книжну науку.

Велика бо користь від навчання книжного. Книги – мов ріки, які наповнюють увесь світ; це джерело мудрості; в книгах – бездонна глибина; ми ними втішаємося в печалі, вони – узда для тіла і душі; в книгах – світило мудрості, а про мудрість сказано: люблячих мене – люблю, а хто дошукується мене – знайде благодать. А якщо пошукати в книгах мудрості, то знайдеш велику втіху і користь для своєї душі. Бо той, хто читає книги, той веде бесіду з Богом і наймудрішими мужами.

– Як можна згрупувати слова?

Мудрість, премудрий, мудрець, мудрувати, мудреці, мудрствувати, мудрішати, мудреців, наймудріший.

Метод ПРЕС. Випишіть із попередньої вправи спільнокореневі слова, виділіть у них корінь (I варіант), змінні форми слова і позначте у них закінчення (II варіант). Свою думку обґрунтуйте.

Розгляньте схему, доберіть потрібні слова.

змінні форми слова	земля	спільнокореневі слова
чого? (немає)		який
чому? (даю)		який
що? (знаходжу)		що?
чим?		що?
на чому?		що робити?

– Прочитайте уривок із твору С. Плачинди «Давньоукраїнська пам'ятка письма», порівняйте його з фрагментом літопису «Повість минулих літ» за: 1) темою; 2) жанром; 3) стилем.

Наші предки мали письмо ще в часи трипільської культури. Було це шість тисячоліть тому.

Про згортки папірусів, які написані мовою одного із говорів українських племен, розповідають античні автори. Ці папіруси називалися «Книга пророцтв», або «Книгами сивил». Вони цінувалися вище всіх скарбів стародавнього Риму. Зберігалися ці книги в Капітолійському храмі Риму. Храм і «Книга пророцтв» згоріли в I тисячолітті до нашої ери. Тоді римляни відправили послів до стародавніх міст, аби відновити «Книгу пророцтв». Було відновлено до тисячі віщувань сивил (За С. Плачиндою).

Довідка.

Папірус – тропічна трав'яниста рослина родини осикових; у єгиптян та інших народів стародавнього світу – матеріал із цієї рослини для письма, стародавній рукопис на такому матеріалі.

Сивили – у стародавніх греків, римлян і деяких інших народів – легендарна жінка-віщунка.

– Розгляньте схему, доберіть потрібні слова, орієнтуючись на питання.

Змінні форми слова	малюю	спільнокореневі слова
що я роблю?		що?
що ти робиш?		хто?
що ми робили?		що?
що зробити?		

Вправа. Правописне дослідження тексту із використанням табличних форм (орфографічний аспект).

«Мозковий штурм». Заповніть таблицю прикладами слів з опрацьованого тесту С. Плачинди і поясніть їхній правопис.

Види орфограм

Приклади слів

- Велика літера
- Знак м'якшення
- Подовжені м'які приголосні звуки
- Правопис складних слів
- Правопис префіксів
- Чергування приголосних

– Складіть висловлювання на одну з тем і запишіть його: «Книга в моєму житті»; «І букви, наче зорі, світять у розкритій книзі на столі» (Богдан-Ігор Антонич); «Що цікавого ми знаємо з історії українського письма».

– Обговоріть свої твори, зредагуйте, зіставте їх з авторськими зразками (письменника, вчителя).

Отже, здобуті на уроках української мови і мовлення загальнонавчальні вміння стають для учнів засобом і умовою розвитку сприймання, мислення, уяви, емоційно-вольової сфери, здібностей, оволодіння рефлексивною діяльністю, опанування компетентностей – ключової (комунікативної) і предметної (мовної).

Література

1. Амонашвили Ш. Личностно-гуманная основа педагогического процесса / Амонашвили Ш. – Минск : БИЯЛ, 1990. – 342 с.
2. Бацевич Ф. Нариси лінгвістичної прагматики : [монографія] / Бацевич Ф. – Львів : ПАІС, 2010. – 336 с.
3. Бондаревська Є. Гуманістична парадигма особистісно-зорієнтованого навчання / Є. Бондаревська // Педагогіка. – 1997. – № 4. – С. 10–14.

4. Варзацька Л. Інтерактивні технології в системі особистісно зорієнтованої освіти / Л. Варзацька, Л. Кратасюк // Бібліотека «Дивослово». – № 4. – 2006. – С. 19–24.
5. Варзацька Л. Навчання мови та мовлення на основі тексту 2-4 класи : [навчально-методичний посібник] / Варзацька Л. – Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2011. – 112 с.
6. Варзацька Л. Українська мова й мовлення. Розвивальне навчання в початкових класах : [навчально-методичний посібник] / Варзацька Л. – Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2012. – 360 с.
7. Гриценко Л. Основні ідеї інтерактивного особистісно-зорієнтованого навчання / Л. Гриценко // Завуч. – 2003. – № 15. – С. 3–16.
8. Костюк Г. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Костюк Г. – К. : Ника-Центр, 1989. – 460 с.
9. Краєвський В. Дидактика и методика : [учебное пособие] / В. Краєвський, А. Хуторской. – М. : Академия, 2007. – 352 с.
10. Равен Дж. Компетентность в современном обществе : выявление, развитие и реализация / Равен Дж. – Москва : Когито-центр, 2002. – 396 с.
11. Савченко О. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти / О. Савченко // Рідна школа. – 2011. – № 8–9. – С. 15–17.
12. Стельмахович М.Г. Збірник вправ і завдань з української мови для 4-8 класів / Стельмахович М.Г. – К. : Рад. школа, 1969. – 241 с.
13. Токмань Г. Методи викладання літератури в їхній особистісній спрямованості на учня / Г. Токмань // Дивослово. – 2004. – № 2. – С. 24–32.
14. Фасоля А. Загальнонавчальні уміння в системі літературної освіти : інструмент, без якого не обійтися / А. Фасоля // Дивослово. – 2012. – № 10. – С. 12–17.
15. Холодна М. Формирование персонального познавательного стиля ученика / Холодна М. – М. : Народное образование, 2000. – 369 с.
16. Хуторской А. Современная дидактика / Хуторской А. – М. : Питер, 2001. – 421 с.

*Стаття рекомендована до друку
доктором пед. наук, професором, завідувачем лабораторії навчання української мови
Інституту педагогіки НАПН України
Голуб Н.Б.*

Стаття надійшла до редакції 12 червня 2014 року

УДК 378:371.134:372.4

*Марія Греб
(м. Бердянськ, Україна)*

ОСНОВНІ АСПЕКТИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ЛЕКСИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглядаються вузлові аспекти навчання лексики майбутніх учителів початкових класів з урахуванням методологічних та методичних акцентів у лінгводидактиці вищої школи. Окреслюються теоретичні і практичні вектори методики навчання елементів лексикології майбутніх учителів початкових класів. Формування в майбутніх учителів початкової школи професійної комунікативної компетентності в комплексі із лексичною сприятиме розвитку важливих умінь і навичок, як-от: уміння спілкуватися, працювати зі словниками, текстами, спостерігати, виокремлювати суттєві ознаки предметів і явищ, добирати матеріал до виступу, вести бесіду, дискусію, формулювати запитання на уроках, в позакласній діяльності.

Ключові слова: *навчання лексики майбутніх учителів початкової школи; лінгводидактичні засади навчання лексики; методи і принципи навчання лексики; забезпечення лексичного запасу майбутніх учителів початкових класів.*

В статье рассматриваются узловые аспекты обучения лексики будущих учителей начальных классов с учетом методологических и методических акцентов в лингводидактике высшей школы. Излагаются теоретические и практические векторы методики обучения элементов лексикологии будущих учителей начальных классов. Формирование у будущих учителей начальной школы профессиональной коммуникативной компетентности в комплексе с лексической будут способствовать развитию таких важных умений и навыков,